

ખેડૂતોનો આર્થિક અભ્યાસ

(ECONOMIC STUDY OF FARMERS)

(ડાંગ જિલ્લાના આહવા તાલુકાના હારપાડા ગામને ધ્યાનમાં રાખીને)

માર્ગદર્શક

સંશોધનકર્તા

ડૉ. નસેમન બંદૂકવાલા

જાગૃતિ.એસ. બાગુલ

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ અમદાવાદ

મહાદેવ દેસાઈ ગ્રામસેવા સંકુલ રાંધેજા

2021-22

પ્રમાણપત્ર

આથી હું માર્ગદર્શક_____પ્રમાણપત્ર આપું છું, કે મારા સીધા માર્ગદર્શન હેઠળ ગુજરાત વિદ્યાપીઠમાં સ્નાતક (બી.એ) ની પદવી મેળવવાના ભાગરૂપે શ્રી_____ દ્વારા અર્થશાસ્ત્ર વિષયમાં રજૂ કરવામાં આવેલો શોધનિબંધ કે જેનું શીર્ષક કૃષિ આધારિત ખેડૂતોનો આર્થિક અભ્યાસ છે. તે વિશ્વસનીય અને પદ્ધતિસરનું શોધકાર્ય છે. ગુજરાત વિદ્યાપીઠ અથવા અન્ય કોઈ વિશ્વવિદ્યાલય આ શોધકાર્ય કોઈપણ ભાગ બીજી કોઈ પદવી માટે રજૂ કરવામાં આવ્યો નથી.

સ્થળ.....

માર્ગદર્શકની સહી.....

તારીખ.....

માર્ગદર્શકનું નામ.....

સરનામું:- ગુજરાત વિદ્યાપીઠ અમદાવાદ

મહાદેવ દેસાઈ મહાવિદ્યાલય ગ્રામ અર્થશાસ્ત્ર વિભાગ રાંધેજા

2021-22

આભાર દર્શન

મહાદેવ દેસાઈ ગ્રામસેવા સંકુલ ગુજરાત વિદ્યાપીઠ રાંધેજામાં અર્થશાસ્ત્ર સ્નાતક કક્ષાએ રજુ કરવાનો હોય છે. ગ્રામ અર્થશાસ્ત્ર વિષયને ધ્યાનમાં રાખીને “ કૃષિ આધારિત ખેડૂતોનો આર્થિક અભ્યાસ ” શીર્ષક હેઠળ પ્રસ્તુત શોધ અહેવાલ રજુ કર્યો છે.

આ તપાસ નિબંધની શરૂઆતથી પૂર્ણતા સુધીની મારી દ્રષ્ટિ સુજને કેળવી રસ અને ઉત્સાહને અને વિચારાત્મક વિચારો પુરા પાડિ અભ્યાસને તથા પોતાનો આ મૂલ્ય સમય આપીને મને સતત માર્ગદર્શન આપનાર ડો. નસેમનનો ઋણી છું. આ ઉપરાંત મને પ્રેરણા અને પ્રોત્સાહન આપનાર મારા ગુરુજનોનો તેમજ અર્થશાસ્ત્ર વિભાગના અધ્યાપક ડો.ધારાબેન વઘાડીયા , ડો. કૈલાશભાઈ ભોયે અને મહાદેવ દેસાઈ ગ્રામસેવા સંકુલ રાંધેજાના સંયોજક ડો. રાજીવભાઈ પટેલનો અત્રે હૃદયપૂર્વક આભાર વ્યક્ત કરું છું.

આ સંશોધન એહવાલ તૈયાર કરવા માટે તથા અભ્યાસ કરવાની તક પૂરી પાડવા માટે મારા માતા-પિતા તથા વડીલો સ્નેહીજનોએ જ્યાં જરૂર પડી ત્યાં તન-મન અને ધનથી મદદરૂપ તથા ગામના સરપંચ વડીલો તથા નાની – અનામી તમામ વ્યક્તિઓનો આભાર વ્યક્ત કરું છું.

પ્રસ્તુત સંશોધન અહેવાલ વિદ્યાર્થીલક્ષી અને સ્નાતક અભ્યાસના ભાગરૂપે તૈયાર કર્યા છે. તેમાં ક્ષતિઓ હોય તો ક્ષમ્ય ગણી આવી ક્ષતિ જણાય તો વાચક તરીકે ક્ષમાયોગી પણ આ તકે આભાર માનું છું .

જાગૃતિ. એસ. બાગુલ

અર્થશાસ્ત્ર વિભાગ,

બાંહેધરી

હું બાંહેધરી આપું છું કે આ શોધનિબંધ પ્રસ્તુત સમગ્ર શોધકાર્ય અર્થશાસ્ત્ર વિષયના સ્થાનક (B. A) ની પદવી પ્રાપ્ત કરવાના ભાગરૂપે નીચે સહી કરનાર ડો. નસેમન બંદૂકવાલા માર્ગદર્શન અને દેખરેખ હેઠળ રજૂ કરવામાં આવ્યું છે. આ સંશોધન કાર્યનો કોઈ પણ હિસ્સો કોઈ પદવી માટે રજૂ કરવામાં આવેલ નથી.

સ્થળ:-રાંધેજા

વિદ્યાર્થીની સહી:-

તારીખ :-

વિદ્યાર્થીનું નામ:-

માર્ગદર્શકની સહી :-

માર્ગદર્શક નું નામ :-

સરનામું:- મહાદેવ દેસાઈ ગ્રામસેવા મહાવિદ્યાલય,

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ અર્થશાસ્ત્ર વિભાગ રાંધેજા

અનુક્રમણિકા		
વિભાગ	વિગત	પાના નં.
•	પ્રમાણપત્ર	
•	બાંહેધરી	
•	આભાર દર્શન	
•	અનુક્રમણિકા	
•	કોષ્ટકસૂચિ	
વિભાગ ૧	વિષય પ્રવેશ	
વિભાગ ૨	અભ્યાસ ક્ષેત્રનો પરિચય	
વિભાગ ૩	સામાજિક આર્થિક વિશ્લેષણ	

વિભાગ ૪	તારણો અને સૂચનો	
•	સંદર્ભસૂચિ	
•	અનુસૂચિ	

કોસ્ષ્ટક સુચી

વિભાગ નંબર	વિગત	પાના નંબર
1	ઉત્તરદાતાની જાતી દર્શાવતું કોષ્ટક	
2	ઉત્તરદાતાની ઉંમર દર્શાવતું કોષ્ટક	
3	ઉત્તરદાતાની જ્ઞાતિ તથા પેટાજ્ઞાતિ દર્શાવતું કોષ્ટક	
4	ઉત્તરદાતાની શિક્ષણ દર્શાવતું કોષ્ટક	
5	ઉત્તરદાતાની વ્યવસાય દર્શાવતું કોષ્ટક	
6	ઉત્તરદાતાની દરજ્જો દર્શાવતું કોષ્ટક	
7	ઉત્તરદાતાની વાર્ષિક આવક દર્શાવતું કોષ્ટક	
8	કૌટુંબિક વયજૂથ દર્શાવતું કોષ્ટક	
9	કૌટુંબિક શિક્ષણ દર્શાવતું કોષ્ટક	
10	કૌટુંબિક વાર્ષિક ખર્ચ દર્શાવતું કોષ્ટક	
11	મકાનનો પ્રકાર દર્શાવતું કોષ્ટક	
12	જમીનનો પ્રકાર દર્શાવતું કોષ્ટક	
13	પ્રાથમિક સુવિધાઓ દર્શાવતું કોષ્ટક	
14	કૌટુંબિક ભૌતિક સુવિધાઓ દર્શાવતું કોષ્ટક	
15	પીવાના પાણીની વ્યવસ્થા દર્શાવતું કોષ્ટક	
16	ઘર વપરાશ માટે પાણીની વ્યવસ્થા દર્શાવતું કોષ્ટક	
17	પાક પાછળ થતો ખર્ચ દર્શાવતું કોષ્ટક	
18	જમીન પર લેવાતા પાકો દર્શાવતું કોષ્ટક	
19	પશુધન દર્શાવતું કોષ્ટક	

વિભાગ 1

વિષય પ્રવેશ

1.1 પ્રસ્તાવના

1.2 અભ્યાસના હેતુઓ

1.3 સંશોધન કાર્યરીતિ

1.3.1 અભ્યાસક્ષેત્રની પસંદગી

1.3.2 નિદર્શ પસંદગી

1.3.3 માહિતીનું એકત્રીકરણ

1.3.4 માહિતીનું વિશ્લેષણ

1.3.5 અભ્યાસની મર્યાદાઓ

1.3.6 ઉપસંહાર

વિભાગ :-1

1.1 પ્રસ્તાવના

ભારત કૃષિ પ્રધાન દેશ છે. ભારત ની 60% વસ્તી ગામડામાં રહે છે. અને ખેતી કરીને પોતાનું જીવન ગુજારે છે. આપણા દેશમાં સૌથી વધુ રોજગારી કૃષિ ક્ષેત્ર પરથી મળે છે. આપણા દેશમાંથી બીજા દેશમાં અનાજની મોટી માત્રામાં નિકાસ થાય છે. ભારત વિશ્વનો બીજો સૌથી મોટો દેશ છે. જ્યાં 50 ટકા જમીન ફળદ્રુપ છે

ભારતની અર્થવ્યવસ્થા માટે વિશિષ્ટ સ્થાન ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ છે. દેશના કુલ નિકાસ વ્યવસ્થામાં ઉત્પાદિત કૃષિ પેદાશની ટકાવારી ખૂબ જ ઊંચી છે

ભારતમાં ફક્ત ૧૮ ટકા વિદેશી આયાત કૃષિમાંથી આવે છે. ભારતમાં શાકભાજી, ફળો, અનાજ વગેરે ખેતી કરવામાં આવે છે. આપણા દેશમાં રવી અને ખરીફ બે મુખ્ય પાક છે. ગુલામીના સમયે ભારતમાં ભૂખમારીનો જન્મ થયો હતો. તે સમય દરમિયાન પશ્ચિમ બંગાળમાં ભૂખમારીને કારણે લાખો લોકો મૃત્યુ પામ્યા હતા. દેશની સ્થિતિ જોઈને 60ના કાયદામાં તે સમયની સરકારે હરિત ક્રાંતિ લાવવાનું સૂચન કર્યું છે. જેનો મુખ્ય ઉદ્દેશ કૃષિ ઉત્પાદન વધારવાનો હતો.

કૃષિ સાથે પશુપાલન અને મોટાભાગે ગૌણ વ્યવસાય તરીકે જોવા મળે છે. તેથી આ તમામ બાબતોને ધ્યાનમાં લઈ ખેતી કરતા કુટુંબોની આર્થિક અભ્યાસ પસંદગી કરી છે.

ભારતમાં ખેતીના વ્યવસાયમાં ચોમાસાની ઋતુમાં થતા વરસાદ પર ખૂબ જ મોટો આધાર રહેલો હોય છે. ભારત દેશ ખેતીપ્રધાન દેશ છે. અને દેશની 80% વસ્તી ખેતી પર નભે છે. એમાં ગુજરાત રાજ્યના મોટાભાગના ખેતી વરસાદ પર નિર્ભર હોય છે હવે ટેકનોલોજીનો પ્રમાણ વધતાં ખેતીમાં રાસાયણિક ખાતરો અને રાસાયણિક દવાઓનો પ્રમાણ વધતા તેના કારણે રોગો પણ વધ્યા છે. જ્યારે અગાઉના સમયકાળ દરમિયાન છાણીયું ખાતર, અળસિયાનું ખાતર તેમજ દવામાં પણ ગૌમૂત્ર , લીમડાનું તેલ તેવી કુદરતી વસ્તુઓ જ વપરાતી હતી. પરંતુ હવે વધુ ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ વધવાને કારણે કૃષિ ક્ષેત્રે ખૂબ જ બદલાવ જોવા મળે છે.

- Wikipedia/Google

1.2 અભ્યાસના હેતુઓ

- 1 ખેડૂતોનું જીવનધોરણ તપાસવું
- 2 ખેતી પાછળ થતા ખર્ચને જાણવું
- 3 ખેડૂતોની આવક જાણવા

1.3 અભ્યાસ ક્ષેત્રની પસંદગી

ગ્રામ અર્થશાસ્ત્ર વિભાગ ગૂજરાત વિદ્યાપીઠમાંથી સ્નાતક અભ્યાસના ભાગરૂપે પાઠ્યક્રમ MJREC-604 માટે ક્ષેત્રકાર્ય આધારિત અભ્યાસ અહેવાલ રજૂ કરવાના હોય છે આ સંદર્ભે વર્ષ 2021-22 COVID-19 પસ્થિતિને ધ્યાનમાં લઈને પોતાના વતન અભ્યાસની આર્થિક સમસ્યાઓનો અભ્યાસ કરવાનું હતું. તેથી અભ્યાસકર્તા દ્વારા ડાંગ જિલ્લાના આહવા તાલુકામાં આવેલ હારપાડા ગામની અભ્યાસ ક્ષેત્ર તરીકે પસંદગી કરી છે

1.3.1 નિદર્શ પસંદગી

પ્રસ્તુત અભ્યાસ માટે હારપાડા ગામ ના કુલ 106 કુટુંબોમાંથી ખેતી કરતા ખેડૂતોની સમષ્ટિમાંથી બિન ચદ્રચ્છ રીતે 30 કુટુંબોની નિદર્શ તરીકે પસંદગી કરી છે

1.3.2 માહિતીનું એકત્રીકરણ

પ્રસ્તુત અભ્યાસ માટે બે પ્રકારની માહિતી એકત્રિત કરી છે

1 પ્રાથમિક માહિતી

અભ્યાસના હેતુઓને ધ્યાનમાં લઈ માહિતી એકત્રિત કરવા માટે અનુસૂચિ તૈયાર કરવામાં આવી છે. આ અનુસૂચિનો ઉપયોગ કરી પસંદ કરેલ કુટુંબોની પ્રત્યક્ષ મુલાકાત લઈ પ્રાથમિક માહિતીનું એકત્રીકરણ કર્યું છે

2 ગૌણ માહિતી

પ્રસ્તુત અભ્યાસ માટે સંશોધનાત્મક ખ્યાલ અભ્યાસક્ષેત્રનો પરિચય તથા વિષયવસ્તુની સ્પષ્ટતા માટે વિવિધ પ્રકારની ગૌણ માહિતીનો ઉપયોગ કર્યો છે. આ માટે વિવિધ સંદર્ભ પુસ્તકો , વેબસાઈટ વગેરેનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. સાથે સાથે હારપાડા ગામના વડીલો, આગેવાનો, ગ્રામ પંચાયત, આંગણવાડી, આરોગ્યકેન્દ્ર તથા શાળાઓ જેવી સંસ્થાઓમાંથી વિષય અનુરૂપ ગૌણ માહિતી એકત્રિત કરવામાં આવી છે.

1.3.3 માહિતીનું વર્ગીકરણ અને વિશ્લેષણ

આ અભ્યાસને સરળતાથી સમજી શકાય તે માટે તથા ટૂંકું રૂપ આપવા માટે વર્ગીકરણ અને કોષ્ટક રચના કરવામાં આવે છે. તથા આંકડાશાસ્ત્રીય ખ્યાલોનો ઉપયોગ કરી તેના આધારે તારણો કરવામાં આવ્યા છે.

1.3.4 સંદર્ભ વર્ષ

મેળવેલ માહિતી વર્ષ ૨૦૨૧-૨૨ ની છે

1.3.5 અભ્યાસની મર્યાદાઓ

(1) આ અભ્યાસક્ષેત્ર ઉત્તરદાતાઓ પાસેથી જ્યારે માહિતી લેવા જઈએ તો તેઓને એમ થતું કે સરકાર તરફથી સર્વેક્ષણ હોય તેથી સાચી માહિતી આપીશું તો એમાંથી કદાચ કોઈ સરકાર તરફથી કોઈ લાભ ન મળી શકે, અને જો ચોક્કસ માહિતી ન આપીએ તો સરકાર તરફથી કોઈ લાભ મળશે તેવા કાલ્પનિક વિચારોના કારણે માહિતી આપી શકતા ન હતા.

(2) કેટલાંક કુટુંબોમાં શિક્ષણનું પ્રમાણ ઓછું હોવાથી ખેતીના આવક ખર્ચની ગણતરી કે અન્ય ગણતરી રાખતા ન હતા આથી તેઓ અંદાજિત આંકડાઓ આપતા હતા.

(3) અમુક લોકોને એવું કે ખોટી માહિતીઓ આપીશું તો સરકાર તરફથી વધુ લાભ મળશે

(4) ખેતી તથા ઘરની સુવિધાની માહિતી આપવામાં કેટલાક ઉત્તરદાતા સંકોચ અનુભવતા હતા.

(5) ઉત્તરદાતા પોતાની વાસ્તવિક આવકની માહિતી આપતા નહોતા તેથી આવક અંગેના તારણો ખોટા હોવાની સંભાવના રહેલ છે.

1.3.6 ઉપસંહાર

આ વિભાગમાં સંશોધન વિષય અંગેની સામાન્ય માહિતી, અભ્યાસના હેતુઓ, અભ્યાસ ક્ષેત્રની પસંદગી, સંશોધન કાર્ય આ ઉપરાંત અભ્યાસ ની મર્યાદાઓ વગેરે બાબતો આ વિભાગમાં દર્શાવવામાં આવી છે.

વિભાગ 2

2.1 પ્રસ્તાવના

2.2 જિલ્લા અને તાલુકાનો પરિચય

2.3 અભ્યાસ ક્ષેત્ર ગામનો પરિચય

2.4 આંતરમાળખાકીય સેવાઓ

2.5 ઉપસંહાર

2.1 પ્રસ્તાવના

અભ્યાસ માટે પસંદ કરવામાં આવેલું હારપાડા ગામ એ ડાંગ જિલ્લાના આહવા તાલુકામાં આવેલું છે. ડાંગ જિલ્લાની રચના ગુજરાત સ્થાપના સમયે ૧ મે ૧૯૬૦ના રોજ કરવામાં આવી હતી. ડાંગ જિલ્લાની હદ મહારાષ્ટ્ર સાથે જોડાયેલ છે. ડાંગ જિલ્લામાં મુખ્યત્વે ત્રણ તાલુકાઓ આવેલા છે. (૧) આહવા (૨) વઘઈ (૩) સુબીર. ડાંગ જિલ્લાનું ક્ષેત્રફળ 1,72,357(હેક્ટરમાં) તેનો કુલ વિસ્તાર 1764 ચો.કિમી છે

2.2 જિલ્લા અને તાલુકા નો પરિચય

● ડાંગ જિલ્લાનો પરિચય

ડાંગ જિલ્લો ભારત દેશના પશ્ચિમ ભાગમાં ડુંગરાળ પ્રદેશમાં આવેલ ગુજરાત રાજ્યના દક્ષિણ ભાગમાં આવેલા જિલ્લાઓમાંનો એક જિલ્લો છે. તેનું મુખ્ય મથક આહવા ખાતે આવેલું છે. ડાંગ નો વિસ્તાર 1764 ચો. કિમી અને વસ્તી 2,28,281(2011 ની વસ્તી ગણતરી પ્રમાણે)છે. ગુજરાત ના 33 જિલ્લાઓમાંથી તે સૌથી ઓછી વસ્તી ધરાવતો જિલ્લો છે. આયોજન પંચ મુજબ ડાંગ ભારતના 640 જિલ્લામાંથી સૌથી વધુ આર્થિક રીતે પછાત જિલ્લાઓમાં સ્થાન પામે છે. ડાંગમાં 3 તાલુકા અને 311 ગામડાઓ આવેલા છે. સામાન્ય ભાષામાં ડાંગ શબ્દનો અર્થ ડુંગરાળ ગામ છે. ડાંગનો બીજો અર્થ વાસનું સ્થળ છે. ડાંગ જિલ્લામાં ૧૦૦ ટકા આદિવાસી વસવાટ કરે છે.

આ જિલ્લામાં સાગ,સાદડ અને વાંસનાં ગાઢ જંગલો આવેલા છે. ડાંગનાં જંગલોમાં અનેક દવાઓ માટે વપરાતી વનસ્પતિઓ ઊંચે છે. આ જિલ્લાનો મોટાભાગનો વિસ્તાર ડુંગરાળ પ્રદેશ છે

ભારતના ૬૪૦ જિલ્લાઓમાં ડાંગ વસ્તીની દ્રષ્ટિએ ૫૮૭ મો ક્રમ ધરાવે છે. જિલ્લાની વસ્તી ગીચતા ૧૨૯ વ્યક્તિ ચો.કિમી છે. તેનો વસ્તી વધારાનો દર ૨૦૧૦-૧૧ દરમિયાન ૨૧.૪૪% રહ્યો હતો. ડાંગમાં જાતિ પ્રમાણ ૧૦૦૦ પુરુષોએ ૧૦૦૭ સ્ત્રીઓ છે. અને સાક્ષરતા દર ૭૫.૮ % છે

૨૦૧૧ ની વસ્તી ગણતરી પ્રમાણે ડાંગના ૫૮.૫૯ ટકા લોકો ડાંગી બોલી, ૩૨.૫%લોકો ગુજરાતી, ૩.૧૮ % લોકો ગામીત, ૨% લોકો મરાઠી અને ૧. ૨૧ %લોકો હિન્દી તેમની માતૃભાષા તરીકે બોલે છે.

● ડાંગ જિલ્લાની સામાન્ય માહિતી

મુખ્ય મથક	આહવા
વિસ્તાર	૧,૭૬૪ ચો.કિ.મી
તાલુકા	આહવા, વઘઇ, સુબિર
કુલ ગામડા	૩૧૧
વસ્તી	૨ લાખથી વધુ
સ્ત્રીનું પ્રમાણ	૧૦૦૭(૧૦૦૦ પુરુષ)
સાક્ષરતા	૭૫.૧૬ %
પુરુષ સાક્ષરતા	૮૩.૬%
સ્ત્રી સાક્ષરતા	૬૭.૩૮%
નદીઓ	પૂર્ણા,અંબિકા,ખાપરી, સર્પગંગા,ગીરા
નૃત્ય	ચાળો નૃત્ય, ઠાકરીયા નૃત્ય, ડુંગરદેવ નૃત્ય,
ઉદ્યોગો	ઇમારતી લાકડા

પાક	નાગલી,અડદ,મગફળી, ડાંગર, જુવાર મકાઈ, ઘઉં, વરાઈ
જોવાલાયક સ્થળ	સાપુતારા,ડોન, ગીરા, ધોધ,મહાલ, પાંડવ ગુફા,અંજનકુંડ, બોટનિકલ ગાર્ડન
મેળા	ડાંગ દરબાર

સ્ત્રોત :- ડાંગ

વિકિપીડિયા

● આહવા તાલુકાનું પરિચય

ડાંગ જિલ્લામાં મુખ્યત્વે ત્રણ તાલુકાઓનો સમાવેશ થાય છે. જેમાં આહવા, સુબીર અને વઘઈમાંથી આહવા એ ડાંગ જિલ્લાનું મુખ્ય મથક છે.

આહવા ભારત દેશના પશ્ચિમ ભાગમાં આવેલા ગુજરાત રાજ્યના દક્ષિણ ભાગમાં ડુંગરાળ તેમજ ગીચ વનરાજીથી અત્યંત રમણીય ડાંગ જિલ્લાનું તેમજ આહવા તાલુકાનું મુખ્ય મથક છે.

આહવા તાલુકાની અંદર કુલ 123 ગામડાઓનો સમાવેશ થાય છે. તથા ૨૫ જેટલી પંચાયતો આવેલી છે. મોટાભાગની વસ્તી આદિવાસી છે. આ તાલુકાની અંદર 87,411 વસ્તી આવેલ છે. આહવા તાલુકાની કુલ વસ્તી 99455 જેમાં કુલ પુરુષોનું પ્રમાણ 49.387 છે. સ્ત્રીઓનું પ્રમાણ ૫૦.૦૬૮ ટકા છે. જેમાં કુલ ગ્રામીણ વસ્તી નું પ્રમાણ 24. ૬૮ ટકા એટલે કે કુલ શહેરીકરણ પ્રમાણ 18.07 ટકા જેટલું છે. આહવામાં કુલ અનુસૂચિત જનજાતિ નું પ્રમાણ 92ટકા જેટલું છે.

● હારપાડા ગામ નો પરિચય

હારપાડા ગામ ભારત દેશના પશ્ચિમ ભાગમાં આવેલા ગુજરાત રાજ્યના દક્ષિણ ભાગમાં આવેલા ડુંગરાળ તેમજ જંગલ વિસ્તાર ધરાવતા ડાંગ જિલ્લાના આહવા તાલુકામાં આવેલું ગામ છે. ગામમાં પ્રાથમિક શાળાની સગવડ પ્રાપ્ય છે. ગામમાં ટ્રસ્ટ (દવાખાનું), આંગણવાડી, પંચાયત, વગેરે સગવડતાઓ પ્રાપ્ય છે. હારપાડા ગામમાં ૧૦૦% આદિવાસી લોકો રહે છે. તેઓ પરસ્પર સામાન્ય વહેવારમાં ડાંગી ભાષા એટલે કે કુકણા બોલીનો ઉપયોગ કરે છે.

આ ગામ ખાતે નાગલી, અડદ, વરાઇ, જેવાં ધાન્ય પાકો લેવામાં આવે છે. આ ગામના લોકોનો મુખ્ય વ્યવસાય ખેતી, ખેતમજૂરી, તેમ જ પશુપાલન છે. આ ઉપરાંત અહીંના લોકો જંગલમાંથી મહુડાનાં ફૂલ તેમજ બી, ખાખરાનાં પાન, ટીમરુનાં પાન, સાગના બી, કરંજના બી જેવી ગૌણ વનપેદાશો એકઠી કરી તેને વેચીને પણ ગુજરાન ચલાવે છે.

હારપાડા ગામના લોકો મોટેભાગે ખેતીમાંથી આવક મેળવે છે. જેમાં લોકો નાગલી, ડાંગર, વરાઇ, અડદ, મગફળી જેવા પાકો લે છે. આ ઉપરાંત ગામના લોકો દ્વારા પશુ પાલન પણ કરવામાં આવે છે. તેમ જ લોકો દ્વારા વનપેદાશો વેચીને પણ આવક મેળવે છે. આગળ પેદાશોમાં ટીમરુનાં પાન, સાગનાં બી, કરંજના બી વગેરે જેવી ગૌણ વનપેદાશો નો સમાવેશ થાય છે.

2.3 અભ્યાસક્ષેત્રની ગામની વસ્તી વિષયક માહિતી

હારપાડા ગામ એ ત્રણ ફળિયામાં વહેંચાયેલું છે. હારપાડા ગામ ની વસ્તી ૫૧૭ જેટલી છે. ગામમાં જુદી જુદી જ્ઞાતિ જેવી કે કુકણા ,ગામીત , ભીલ વગેરે જ્ઞાતિના લોકો વસવાટ કરે છે. ગામના લોકોનો મુખ્ય વ્યવસાય ખેતી છે.

	કુલ		
મકાનો ની કુલ સંખ્યા	૧૦૬	-	-
વસ્તી	૫૧૭	૨૫૪	૨૬૩
બાળકો (0-6)	૧૧૩	૫૯	૫૪
અનુસૂચિત જાતિ	૦	૦	૦
અનુસૂચિત જનજાતિ	૫૦૭	૨૪૯	૨૫૮
સાક્ષરતા	૬૭.૫૭%	૭૨.૮૨%	૬૨.૬૮%
કુલ કામદારો	૨૫૯	૧૪૨	૧૧૭
મુખ્ય કાર્યકર	૧૭૭	-	-
	૮૨	૧૦	૭૨

સ્ત્રોત :-ક્ષેત્રકાર્ય દ્વારા મેળવેલ માહિતી

2.4 માળખાકીય સુવિધાઓ

1. હારપાડા ગામમાં એક પ્રાથમિક શાળા આવેલી છે. જેમાં એકથી પાંચ ધોરણ સુધીનો અભ્યાસ ચાલુ છે.તથા શાળામાં ત્રણ શિક્ષકો છે.
2. હારપાડા ગામમાં આરોગ્યની સુવિધા, આંગણવાડી, પંચાયત વગેરેની સગવડ પ્રાપ્ત છે.ગામમાં આશાવર્કર બહેનો તથા નર્સ ફરીને દવા આપે છે.
3. અભ્યાસ ક્ષેત્ર હેઠળ ના ગામમાં વીજળીની સુવિધા ઉપલબ્ધ છે. છતાં પણ ચોમાસા દરમિયાન વીજળી વગર રહેવું પડે છે.
4. હારપાડા ગામમાં મોટા ભાગના ઘરો અર્ધપાકા તથા અર્ધકાચા છે. આ ઉપરાંત ઇન્ટિરા આવાસ યોજના હેઠળના ઘર પણ જોવા મળે છે.
5. ગામમાં પીવાના પાણીની સગવડતા માં 8 જેટલા કુવાઓ તથા 9 હેડ પંપ છે
6. ગામ સુધીનો પાકો રસ્તો પણ ઉપલબ્ધ છે.

2.5 ઉપસંહાર

આમ આ પ્રકરણમાં અભ્યાસ ક્ષેત્ર નો સામાન્ય પરિચય, ગામની વસ્તી, માળખાકીય સુવિધાઓ વગેરે આ પ્રકરણના દર્શાવવામાં આવી છે

વિભાગ 3

(સામાજિક આર્થિક બાબતોનું વિશ્લેષણ અને કોષ્ટકીકરણ)

● પ્રસ્તાવના :

અગાઉના વિકાસમાં અભ્યાસનો હેતુ, પરિકલ્પના અભ્યાસ ક્ષેત્રની પસંદગી તથા માહિતી એકત્રીકરણ, તેની મર્યાદાઓ દર્શાવવામાં આવી છે. જ્યારે બીજા વિભાગમાં અભ્યાસક્ષેત્ર અને વિસ્તાર પરિચય ની વાત દર્શાવવામાં આવી છે.

● ઉત્તરદાતા ની માહિતી :

ઉત્તરદાતા ની માહિતી ખૂબ જ અગત્યની હોય છે કારણ કે પ્રશ્નાવલી સમગ્ર માહિતી ઉત્તરદાતા દ્વારા ભરવામાં આવી હોય છે. ઉત્તરદાતા ની માહિતી નીચે દર્શાવેલ છે

ઉત્તરદાતાનું વયજૂથ તેમના નિર્ણયને અસર કરતું મહત્વનું પરિબળ છે. ઉત્તરદાતાની જે ઉંમર વધે તેમ ઉત્તરદાતા વધુ અનુભવ ધરાવતો હોય છે. આથી તે ચોક્કસ અને સચોટ માહિતી પુરી પાડે છે.

3.1 ઉત્તરદાતાની વયજૂથ દર્શાવતું કોષ્ટક

ક્રમ	ઉંમર	સંખ્યા
1	20-35	5
	ટકા	16.66%
2	35 -60	20
	ટકા	66.66%
3	60 થી વધુ	5
	ટકા	16.66%
	કુલ	30
	ટકા	100%

સ્ત્રોત :

તારણો :

- અભ્યાસ ક્ષેત્ર હેઠળ 35થી 60 વર્ષની વય ધરાવનાર ઉત્તરદાતાનું પ્રમાણ સૌથી વધારે છે જે 66.66% છે.
- 20થી 560 થી વધુ ઉંમર ધરાવતા ઉત્તરદાતાઓ નું પ્રમાણ સરખું જોવા મળે છે .

- યુવાન વર્ગ વધારે હોવાના કારણે પ્રશ્નોના જવાબ સાચા અને માહિતી લેવામાં સરળતા પડે છે.

3.2 ઉત્તરતાની જાતિ :

આ મેળવેલ માહિતી સ્ત્રી અથવા પુરુષ પાસેથી લીધેલ છે તે જાતિ દર્શાવતું કોષ્ટક નીચે પ્રમાણે છે.

3.2.1 ઉત્તર દાતાની જાતિ દર્શાવતું કોષ્ટક

ક્રમ	જાતિ	સંખ્યા
1	સ્ત્રી	4
	(ટકા)	13.33%
2	પુરુષ	26
	(ટકા)	86.66%
	કુલ	30
	(ટકા)	100%

સ્ત્રોત :- ક્ષેત્ર કાર્ય દ્વારા પ્રાપ્ત થયેલ માહિતી

તારણો

- ઉપરોક્ત કોષ્ટક માં ઉત્તરદાતાની જાતિ દર્શાવવામાં આવી છે. જેમાં સૌથી વધુ સંખ્યા પુરુષોની છે. જેની ટકાવારી 86.66% છે. અને સ્ત્રીઓની 13.33% છે.
- અભ્યાસ દરમિયાન ઉત્તરદાતા તરીકે પુરુષ જાતિની પસંદગી વધુ કરી છે કારણ કે ગામડામાં ખેતી ક્ષેત્ર અંગે સંચાલન મોટાભાગના પુરુષો કરતા હોય છે.
- સ્ત્રીનું પ્રમાણ એ માટે નીચું જોવા મળે છે , કારણ કે ઘરમાં મોટું પદ પુરુષને ગણવામાં આવે છે.

3.3 ઉત્તરદાતાનું શિક્ષણ અંગેની વિગત :

અભ્યાસ હેઠળનાં ઉત્તરદાતાઓએ કેટલું શિક્ષણ મેળવ્યું છે, તેમણે પ્રાથમિક, માધ્યમિક, ઉચ્ચ માધ્યમિક, નિરક્ષર વગેરેની માહિતી દર્શાવવામાં આવે છે.

3.3.1 : ઉત્તરદાતાના શિક્ષણ અંગેની વિગત દર્શાવતું કોષ્ટક		
ક્રમ	શિક્ષણ	સંખ્યા
1	પ્રાથમિક	16
	ટકા	53.93%
2	ઉચ્ચ માધ્યમિક	8
	ટકા	26.66%
3	ઉચ્ચ શિક્ષણ	1
	ટકા	3.33%
4	નિરક્ષર	5
	ટકા	16.66%
	કુલ	30
	ટકા	100

તારણો :

- અભ્યાસ ક્ષેત્ર હેઠળ ઉત્તરદાતાઓમાં સૌથી વધુ પ્રમાણ પ્રાથમિક શિક્ષણ ધરાવતા ઉત્તરદાતાઓનું છે જે 53.33% છે.

- જ્યારે સૌથી ઓછું પ્રમાણ ઉચ્ચ શિક્ષણ , નિરક્ષર ઉત્તરદાતાઓનું છે. જે 3.33% અને 16.66% જેટલું છે.
- આ ઉપરાંત સાક્ષરતામાં ઉચ્ચ માધ્યમિક શિક્ષણ મેળવેલા ઉત્તરદાતાઓ નું પ્રમાણ પણ વધુ છે. જેનું પ્રમાણ 26.66% ટકા છે

3.4 ઉત્તરદાતાની આવક :

કુટુંબની મુખ્ય આવકનો સ્ત્રોત ખેતી છે. પરંતુ એ સિવાય કુટુંબના સભ્ય બીજા વ્યવસાયમાં પણ જોડાયેલા હોય છે. કુટુંબની આવકનો સંપૂર્ણ આધાર માત્ર કોઈ એક જ શરત ઉપર રાખવો એ મુશ્કેલ છે. આજના સમયમાં વ્યક્તિની જરૂરિયાત ખૂબ જ વધારે હોવાથી આવક પણ વધારે પ્રાપ્ત કરવી પડે છે. ઉત્તરદાતા મુખ્ય વ્યવસાય ઉપરાંત પણ આવક મેળવી લેવા પ્રયાસ કરતા હોય છે.

3.4.1 ઉત્તરદાતા ની આવક દર્શાવતું કોષ્ટક		
ક્રમ	આવક	સંખ્યા
1	0 થી 15 હજાર સુધી આવક	0
	ટકા	0.0%
2	16 થી 30 હજાર	10
	ટકા	33.33%
3	31 થી 40 હજાર	14
	ટકા	46.66%
4	41 થી 50 હજાર	4
	ટકા	13.33%
5	51 હજાર થી વધુ	2

	ટકા	6.66%
	કુલ	30

	ટકા	100%
--	-----	------

સ્ત્રોત:- ક્ષેત્રકાર્ય દ્વારા પ્રાપ્ત કરેલ માહિતી

તારણો :

- અભ્યાસ દરમિયાન પસંદ કરેલા ઉત્તરદાતામાંથી સૌથી વધારે આવક મેળવનાર ઉત્તરદાતા ૩૧ હજાર થી ૪૦ હજાર સુધી છે.
- ઓછી આવક ધરાવતા 51 હજારથી વધુમા છે.

3.5 ઉત્તરદાતાની જ્ઞાતિ તથા પેટાજ્ઞાતિ :

આજના સમાજમાં ધર્મ , જ્ઞાતિ તથા પેટાજ્ઞાતિ નું પ્રભુત્વ વધી ગયું છે. તેથી આ કોષ્ટકમાં ઉત્તરદાતા નો ધર્મ , જ્ઞાતિ તથા પેટાજ્ઞાતિ કઈ છે. તેની વિગત દર્શાવવામાં આવી છે.

3.5.1 ઉત્તરદાતાની ની જ્ઞાતિ તથા પેટાજ્ઞાતિ દર્શાવતું કોષ્ટક				
ક્રમ	જ્ઞાતિ	સંખ્યા	પેટાજ્ઞાતિ	સંખ્યા
1	ST	30	હિન્દુ-કોંકણી	30
	ટકા	100%	ટકા	100%

સ્ત્રોત :ક્ષેત્રકાર્ય દરમિયાન પ્રાપ્ત કરેલ માહિતી

તારણો :

- અભ્યાસ હેઠળ પસંદ થયેલ ઉત્તરદાતાઓ 100% ST જ્ઞાતિ ધરાવે છે.
- આ ઉપરાંત અભ્યાસ હેઠળની 100% વસ્તી અનુસૂચિત જનજાતિ છે.
- જ્યારે 100% ઉત્તરદાતાની પેટા જ્ઞાતિ હિન્દુ કોંકણી જ છે.

3.6 ઉત્તરદાતાનો દરજ્જો :

ઉત્તરદાતાનો દરજ્જો દ્વારા વ્યક્તિની આર્થિક પરિસ્થિતિ જાણી શકાય છે. પરંતુ તે ખોટું પણ હોઈ શકે છે. ઉત્તર દાતાના દરજ્જાને APL-BPL પ્રમાણે નીચે દર્શાવેલ છે

3.6.1 ઉત્તરદાતાનો દરજ્જો દર્શાવતું કોષ્ટક		
ક્રમ	દરજ્જો	સંખ્યા
1	APL	6
	ટકા	20%
2	BPL	24
	ટકા	80%
	કુલ	30
	ટકા	100%

સ્ત્રોત :- ક્ષેત્રકાર્ય દ્વારા પ્રાપ્ત કરી માહિતી

તારણો :

- BPL ધરાવતા ઉત્તરદાતાઓનું પ્રમાણ વધુ જોવા મળે છે. તેને કારણે ત્યાં આર્થિક રીતે પછાત વર્ગનું પ્રમાણ વધારે કરે છે.
- APL દરજ્જાના ઉત્તરદાતા મોટે ભાગે આર્થિક રીતે સફર ગણવામાં આવે છે.

3.7 ઉત્તરદાતાનું વ્યવસાય :

ઉત્તર દાતાના વ્યવસાય દ્વારા જાણી

શકાય છે કે નિદર્શ તરીકે પસંદ કરેલ માણસ ખેતી કરે છે, કે બીજો અન્ય વ્યવસાય (ધંધો) કરે છે.

ક્રમ	વ્યવસાય	સંખ્યા
1	ખેતી	29
	ટકા	96.68%
2	પશુપાલન	23
	ટકા	76.66%
3	મજૂરી	22
	ટકા	13.31%
4	ધંધો	13
	ટકા	43.33%
5	નોકરી	3
	ટકા	10%

સ્ત્રોત :- ક્ષેત્રકાર્ય દ્વારા પ્રાપ્ત માહિતી

તારણો

- ઉપર દર્શાવ્યા મુજબ ખેતી કરતા ઉત્તરદાતાઓ નું પ્રમાણ વધુ જણાય છે કારણ કે તે વિસ્તારમાં ખેતી સિવાય અન્ય રોજગાર નો અભાવ જોવા મળે છે

3.9 કૌટુંબિક શિક્ષણ :

શિક્ષણ એ વ્યક્તિને એક નવી દૃષ્ટિ આપે છે. શિક્ષણ એ રોજગારી , આવક અને જીવનધોરણને અસર કરનાર મહત્વનું પરિબળ બની રહે છે. આથી શિક્ષણ અંગેની માહિતી ખૂબ જ અગત્યની બની રહી છે.

3.9.1 કૌટુંબિક શિક્ષણ દર્શાવતું કોષ્ટક				
ક્રમ	શિક્ષણ	સ્ત્રી	પુરુષ	સંખ્યા

1	પ્રાથમિક	39	45	84
	(ટકા)	45.34%	47.36%	46.92%
2	માધ્યમિક	11	23	34
	(ટકા)	12.79%	24.21%	18.99%
3	ઉચ્ચ માધ્યમિક	10	14	24
	(ટકા)	11.62%	14.73%	13.40%
4	ઉચ્ચ શિક્ષણ	9	4	13
	(ટકા)	10.46%	4.21%	7.266%
5	નિરક્ષર	16	8	24
	(ટકા)	18.60%	8.42%	13.40%
	કુલ	86	95	179
	(ટકા બધા)	100%	100%	100%

સ્ત્રોત :- ક્ષેત્રકાર્ય દ્વારા પ્રાપ્ત કરેલ માહિતી

નોંધ : કુલ 86 સ્ત્રીઓ અને કુલ 95 પુરુષોએ

તારણો :

- પ્રાથમિક શિક્ષણનું પ્રમાણ વધારે છે. કારણ કે પ્રાથમિક શાળા પોતાના ગામમાં આવેલી હોવાથી સામાન્ય રીતે વ્યક્તિ પ્રાથમિક શિક્ષણ મેળવી શકે છે , અને પ્રાથમિક શિક્ષણ મેળવવા માટે વધારે કોઈ થતો નથી.

3.10 કૌટુંબિક વાર્ષિક ખર્ચ :

કુટુંબનો કુલ ખર્ચ લેવો ખૂબ જ અગત્યનો છે. કારણ કે કુટુંબના કુલ ખર્ચના આધારે તેમની આવક અને જીવનધોરણ કેવું છે, વગેરેની માહિતી તેમાંથી પ્રાપ્ત થાય છે.

ક્રમ	વિગત	સરેરાશ ખર્ચ
1	અનાજ -ખોરાક	26.567
	(ટકા)	19.83%
2	શિક્ષણ ખર્ચ	25.563
	(ટકા)	19.08%
3	આરોગ્ય ખર્ચ	23.800
	(ટકા)	17.76%
4	કપડા /અન્ય ખર્ચ	27.200
	(ટકા)	20.23%
5	ઉર્જા ખર્ચ	14050
	(ટકા)	10.48%
6	વાહન ખર્ચ	16760
	(ટકા)	12.51%
	કુલ	13394
	(ટકા)	100%

સ્ત્રોત :- ક્ષેત્રકાર્ય દ્વારા પ્રાપ્ત કરેલ માહિતી

તારણો :

- ઉપરોક્ત કોષ્ટક આધારિત અનાજ ,ખોરાક અને શિક્ષણ ખર્ચનું પ્રમાણ સરખું સરખું જોવા મળે છે. જેની ટકાવારી 19.83%,19.08 ટકા જેટલી છે.
- સૌથી વધુ ખર્ચ કપડા અને અન્ય ખર્ચ માટે કરવામાં આવે છે જે 20.23 ટકા જેટલું પ્રમાણ છે. આ કૌટુંબિક વાર્ષિક ખર્ચ જે છે એ માત્ર વાર્ષિક આવક માંથી ખર્ચ કરવામાં આવતું નથી પરંતુ અન્ય મજૂરી ધંધા દ્વારા મજૂરી આવકમાંથી પણ ખર્ચ કરવામાં આવે છે.

3.11 ઉત્તરદાતા નો વ્યવસાય :-

ઉત્તરદાતાના વ્યવસાય દ્વારા જાણી શકાય છે કે નિદર્શ તરીકે પસંદ કરેલ માણસ ખેતી કરે છે કે બીજો અન્ય વ્યવસાય (ધંધો) કરે છે.

3.11.1 ઉત્તરદાતા નો વ્યવસાય દર્શાવતું કોષ્ટક		
ક્રમ	વ્યવસાય	સંખ્યા
1	ખેતી	29
	(ટકા)	36.66%
2	પશુપાલન	23
	(ટકા)	76.66%
3	મજૂરી	22
	(ટકા)	73.33%
4	ધંધો	13
	(ટકા)	43.33%
5	નોકરી	3
	(ટકા)	10%
	કુલ	90

	(ટકા)	100%
--	-------	------

સ્ત્રોત :- ક્ષેત્રકાર્ય દ્વારા પ્રાપ્ત કરેલ માહિતી

તારણો :-

- ઉપર દર્શાવ્યા મુજબ ખેતી કરતા ઉત્તરદાતાનું પ્રમાણ વધુ જણાય છે. કારણ કે તે વિસ્તારમાં ખેતી સિવાય અન્ય રોજગારનો અભાવ જોવા મળે છે .
- સૌથી ઓછું પ્રમાણ ધરાવતાં નોકરીયાત વર્ગમાં છે. કારણ કે મોટા ભાગના લોકો ખેતી કરતા હોય છે.

3.11 ઉત્તરદાતાના મકાનનનો પ્રકાર :-

રહેઠાણ એ પાયાની જરૂરિયાત છે. વ્યક્તિ ત્રણેય ઋતુઓમાં સુરક્ષિત રહી શકે અને રક્ષણ પ્રાપ્ત થાય એવું રહેઠાણ હોવું આવશ્યક છે.

3.12 મકાન નો પ્રકાર દર્શાવતું કોષ્ટક		
ક્રમ	મકાનનું પ્રકાર	સંખ્યા
1	કાચું	11
	(ટકા)	36.66%
2	પાકું	18
	(ટકા)	60%
3	અર્ધપાકું	1
	(ટકા)	3.33%
	કુલ	30
	(ટકા)	100%

સ્ત્રોત :- ક્ષેત્રકાર્ય દ્વારા પ્રાપ્ત કરેલ માહિતી

તારણો :

- પાકું મકાન ધરાવતા ઉત્તરદાતાઓ ની સંખ્યા 18 છે. કારણ કે હવે સરકાર તરફથી આવાસ યોજનાનો લાભ પૂરતો પ્રાપ્ય છે. આથી પાકા મકાનોની સંખ્યા વધુ છે.
- સૌથી ઓછું પ્રમાણ અર્ધપાકું મકાનની છે. અને કાયું મકાન ધરાવનારાઓ પણ ઓછા છે.

3.13 ભૌતિક સુખ સુવિધાના સાધનો :

વ્યક્તિની આવક વધતા તેમના જીવનધોરણનું સ્તર ઉંચું આવે છે. અને વ્યક્તિ પોતાના જીવનમાં વપરાશી વસ્તુઓનો વપરાશમાં વધારો કરે છે. પોતાના જીવનને વધારે સુખી અને વધારે આરામદાયક બનાવવા માટે નવા ઉપકરણોનો સહારો લેવા લાગ્યા છે.

3.13.1 ભૌતિક સુખ-સુવિધાઓ દર્શાવતું કોષ્ટક		
ક્રમ	સાધનો	સંખ્યા
1	ટી. વી	25
	(ટકા)	83.33%
2	મોબાઈલ	30
	ટકા	100%
3	પંખો	15
	(ટકા)	50%
4	સાયકલ	5
	(ટકા)	16.66%
5	બાઈક	24
	(ટકા)	80%
6	કાર/જીપ	3

	(ટકા)	10%
	કુલ	102
	(ટકા)	100%

સ્ત્રોત :- ક્ષેત્રકાર્ય મારા પ્રાપ્ત કરેલ માહિતી

તારણો :

- મોબાઈલ ટી.વી ધરાવતા ઉત્તરદાતાઓનું પ્રમાણ સૌથી વધારે છે. કારણ કે આજના યુગમાં માણસોને જમ્યા વગર ચાલે પરંતુ મોબાઈલ વગર નથી ચાલતું તે જીવનની જરૂરિયાત નું સાધન બની ગયું છે.
- જીપ/કારની સરખામણીમાં બાઈકનું પ્રમાણ વધુ છે. કારણ કે તે વિસ્તારના લોકો ખેતી કરતા હોવાથી એવા મોંઘા સાધનો પોસાય તેમ નથી.

3.13. કુટુંબના પાયાની સવલતો :

કુટુંબની પાયાની જીવન જરૂરી સવલતોમાં તેમનું આવાસ, વીજળીની સુવિધા, પાણીના નળની સુવિધા, પીવાના પાણીની વ્યવસ્થા , ઘરમાં શૌચાલયની સુવિધા વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.

3.13.1 પાણીના નળની સુવિધા :

લોકોના સારા સ્વાસ્થ્ય માટે સારું અને શુદ્ધ પાણી હોવું જરૂરી છે. એટલા માટે લોકો ક્યાંથી પાણીની આયાત કરે છે તે જાણવું જરૂરી હોય છે.

3.13.1 પાણીના નળની સુવિધા દર્શાવતું કોષ્ટક			
ક્રમ	ઉત્તર	સંખ્યા	ટકા
1	હા	30	100%

2	ના	0	0.0%
કુલ		30	100%

સ્ત્રોત :-ક્ષેત્ર કાર્ય દ્વારા પ્રાપ્ત કરેલ માહિતી

તારણો :

- કોષ્ટકમાં દર્શાવ્યા મુજબ જે ઉત્તરદાતાના ઘરે પાણીના નળની સુવિધા છે તે 100 ટકા છે.
- સરકારના નિયમ મુજબ ઘર સુધી પાણી પહોંચાડવાના આ સંકલ્પના લીધે તે વિસ્તારોમાં નળની સુવિધા સારી જોવા મળે છે .

3.13.2 ઘર વપરાશ માટે પાણીની વ્યવસ્થા :

ઘર ઉપયોગમાં લેવાતું પાણી જેમ કે નાહવા માટે, કપડાં ધોવા માટે, વાસણો સાફ કરવા માટે વગેરે ઉપયોગમાં લેવાતા પાણીની વ્યવસ્થા દર્શાવતું કોષ્ટક નીચે મુજબ છે.

3.13.2 ઘર વપરાશ માટે પાણીની વ્યવસ્થા દર્શાવતું કોષ્ટક		
ક્રમ	પ્રકાર	સંખ્યા
1	બોર	10
	(ટકા)	33.33%
2	ફૂવો	30
	(ટકા)	100%
3	નદી	0
	(ટકા)	0.0%

	કુલ	40
	(ટકા)	100%

સ્ત્રોત :- ક્ષેત્રકાર્ય દ્વારા પ્રાપ્ત કરેલ માહિતી

તારણો :

- સૌથી વધારે ઉત્તરદાતા કૂવાના પાણીનો ઉપયોગ કરતાં જણાય છે કે તે વિસ્તારના લોકોને કુવા દ્વારા પાણીની સુવિધા મળી રહે છે.
- તે વિસ્તારમાં બોર ની સુવિધાઓનું પ્રમાણ ઓછું જોવા મળે છે , અને બોરનો ઉપયોગ મોટા ભાગે પીવામાં ઉપયોગ કરતા નથી . કારણ કે કૂવાનું પાણીનો ઉપયોગ પ્રાપ્ય છે.
- નદીનું પાણી લાવતા ઉત્તરદાતાઓ નું પ્રમાણ નહિવત છે તેનો ઉપયોગ ખૂબ ઓછા પ્રમાણમાં કરતા હોય છે.

3.13.3 ઘરમાં શૌચાલયની સુવિધા

રહેઠાણ એ પાયાની જરૂરિયાત છે. તેની સાથે શૌચાલયની સુવિધા પણ એટલી જ મહત્વની છે. શૌચાલયની સુવિધા એ સ્વચ્છતા સાથે જોડાયેલી બાબત છે.

3.13.3 ઘરમાં શૌચાલયની સુવિધા દર્શાવતું કોષ્ટક		
ક્રમ	ઉત્તર	સંખ્યા
1	હા	30
	(ટકા)	100%
2	ના	0
	(ટકા)	0.0%
	કુલ	30
	(ટકા)	100%

સ્ત્રોત :- ક્ષેત્રકાર્ય દ્વારા પ્રાપ્ત કરેલ માહિતી

તારણો :

- શૌચાલયની સુવિધા ધરાવતા ઉતરદાતાનું પ્રમાણ 100% છે.
- જે જણાવે છે કે તે વિસ્તારમાં શૌચાલયની સુવિધા પૂરતા પ્રમાણમાં છે. કારણ કે સરકાર તરફથી મળતી યોજનાઓ દ્વારા સુવિધા પૂરતી છે.

3.13.4. ઘરમાં વિજળીની સગવડતા :

આજના આધુનિક યુગમાં વિજળીની તમામ જગ્યા પર જરૂર પડે છે. વીજળી ના હોય તો માણસના ઘણાં બધાં કામો અટકી જાય છે. કારણ કે હવે ટેકનોલોજી વધુ હોવાથી ઘણા કામો વીજળી વગર અશક્ય છે.

3.13.4. વિજળીની સુવિધા દર્શાવતું કોષ્ટક		
ક્રમ	ઉતર	સંખ્યા
1	હા	30
	(ટકા)	100%
2	ના	0
	(ટકા)	0.0%
	કુલ	30
	(ટકા)	100%

સ્ત્રોત :- ક્ષેત્રકાર્ય દ્વારા પ્રાપ્ત કરેલ માહિતી

તારણો :

- કોષ્ટકમાં દર્શાવ્યા મુજબ તમામ ઉતરદાતા વિજળીની સુવિધા ધરાવે છે.

- તેમાં જણાય છે કે તે વિસ્તારમાં ઘેર ઘેર વિજળીની સુવિધા છે. કારણ કે સરકારના ઘરે ઘરે વીજળી પહોંચાડવાના સંકલ્પનું પ્રતિબિંબ દર્શાવાય છે.

3.14 ઉત્તરદાતાની જમીન :

અર્થતંત્રના ઉત્પાદનમાં ચાર સાધનો પૈકી જમીન એ અગત્યનું સાધન છે. અભ્યાસ હેઠળના ઉત્તરદાતાઓ વધુ પ્રમાણમાં જમીન ધરાવે છે.

3.14.1 જમીન દર્શાવતું કોષ્ટક (એકરમાં)		
ક્રમ	જમીન (એકરમાં)	સંખ્યા
1	5 એકર થી 9 એકર	12
	(ટકા)	40%
2	10 એકર થી 15 એકર	10
	(ટકા)	33.33%
3	16 એકર થી 20 એકર	8
	(ટકા)	26.66%
	કુલ	30
	(ટકા)	100%

સ્ત્રોત :- ક્ષેત્ર કાર્ય દ્વારા પ્રાપ્ત કરેલ માહિતી

તારણો :

- કોષ્ટક આધારિત ખેડૂતોની જમીન દર્શાવવામાં આવી છે. જેમાં સૌથી વધુ જમીન ધરાવતા ઉત્તરદાતાઓ 9 એકરથી 10 એકર ધરાવતા ખેડૂતો છે.
- સૌથી ઓછું પ્રમાણ 16 એકર થી 20 એકર જમીન ધરાવતા ખેડૂતો છે.

- જમીનના પ્રમાણ આધારિત અમુક ખેડૂતોની ખૂબ ઓછી જમીન ધરાવતા હોય છે. કારણ કે વડીલોએ તેમની જમીન વેચી દીધી હોવાના કારણે અમુક ખૂબ ઓછી જમીન ધરાવે છે.

3.15 જમીનનો પ્રકાર :

મોટા ભાગની ખેતી પિયત અને બિનપિયત પ્રકારની કરવામાં આવે છે. તેમાં પિયત આધારિત ખેતી એટલે પાણીની સિંચાઈ કરીને કરવામાં આવતી ખેતી અને બિનપિયત ખેતી એટલે સુકી ખેતી.

3.15.1 જમીનનો પ્રકાર દર્શાવતું કોષ્ટક		
ક્રમ	વિગત	સંખ્યા
1	પિયત	24
	(ટકા)	80%
2	બિનપિયત	6
	(ટકા)	20%
	કુલ	30
	(ટકા)	100%

સ્ત્રોત :- ક્ષેત્રકાર્ય દ્વારા પ્રાપ્ત કરેલ માહિતી

તારણો :

- સૌથી વધુ પિયત ખેતી કરતા ખેડૂતો છે. જેનું પ્રમાણ 80 ટકા જેટલું છે. કારણ કે પિયત ખેતી માટે પૂરતા પ્રમાણમાં સિંચાઈની સુવિધા અને પાણી મળી રહે છે.
- બિનપિયત આધારિત ખેતી કરતા ખેડૂતોનું પ્રમાણ સૌથી ઓછું છે. જે 20 ટકા જેટલું છે. જે દર્શાવે છે કે તે વિસ્તારમાં પિયત ખેતી કરતા ખેડૂતોનો પ્રમાણ વધુ છે.

3.16 પાક પાછળ થતો ખર્ચ :

ખેતી કરતા ખેડૂતો માટે ઉત્પાદન ખર્ચ ઘણો અગત્યનો હોય છે. તેમાં ખેડાણ ખર્ચ , બિયારણ ખર્ચ , દવાનો ખર્ચ વગેરે ની માહિતી છે.

3.16.1 પાક પાછળ થતો ખર્ચ દર્શાવતું કોષ્ટક (રૂ. હજારમાં)					
ખર્ચ	બિયારણ	ખાતર	દવા	ખેડ	મજૂરી
૦ થી ૧	૬	૧૦	૧૨	૬	૦
(ટકા)	20%	33.33%	40%	20%	0.0%
૨ થી ૩	૯	૧૩	૦	૬	૪
(ટકા)	30%	43.33%	0.0%	20%	13.33%
૪ થી ૫	૭	૬	૦	૯	૪
(ટકા)	23.33%	20%	0.0%	30%	13.33%
૬ થી વધુ	૮	૧	૦	૨	૧
(ટકા)	26.66%	3.33%	0.0%	6.66%	3.33%
ખર્ચ થતો નથી	૦	૦	૧૮	૭	૨૧
(ટકા)	0.0%	0.0%	60%	23.33%	70%
કુલ	૩૦	૩૦	૩૦	૩૦	૩૦
(ટકા)	100%	100%	100%	100%	100%

સ્ત્રોત :- ક્ષેત્રકાર્ય દ્વારા પ્રાપ્ત કરેલ માહિતી

તારણો :

- બિયારણ પાછળ ૨૦૦૦ થી ૩૦૦૦ સુધીનો ખર્ચ કરતા ખેડૂતો નું પ્રમાણ ૩૦ ટકા છે. કારણ કે લોકો પોતાના ઘરનું બિયારણનું વધુ ઉપયોગ કરતા હોય છે.
- ખાતર પાછળ પણ ૨૦૦૦ થી ૩૦૦૦ સુધીમાં ૪૩.૩૩ ટકા જેટલો ખર્ચ કરવામાં આવે છે. કારણ કે લોકો ઓછી માત્રામાં ખાતરનો ઉપયોગ કરતા હોય છે.

- ખેડ પાછળ થતો ખર્ચ ૩૦ ટકા જેટલો છે. ખેડૂતો પોતાના હળ દ્વારા ખેતી કરતા હોય છે. આથી તેઓનો ખેડ પાછળ ઓછો ખર્ચ થતો હોય છે.
- સૌથી ઓછો ખર્ચ મજૂરી પાછળ થતો હોય છે. કારણ કે લોકો મોટા ભાગે મજૂરો ન લેતા પોતાના કુટુંબના સભ્યો દ્વારા જ ખેતી કરવામાં આવે છે. અને ખેડૂતોની આર્થિક સ્થિતિ પૂરતી ન હોવાથી તેઓ મજૂરોને વેતન ચૂકવી શકતા નથી.

3.17 પાક માટે પાણીની વ્યવસ્થા :

ખેતી કરવા માટે પાણીની વ્યવસ્થા ખૂબ જ જરૂરી હોય છે. પાણીની સુવિધા વગર ખેતી કરવી અશક્ય છે.

3.17.1 પાક માટે પાણીની વ્યવસ્થા દર્શાવતું કોષ્ટક		
ક્રમ	વિગત	સંખ્યા
1	નદી / ઝરણાં	30
	(ટકા)	100%
2	કૂવો	0
	(ટકા)	0.0%
	કુલ	30
	(ટકા)	100%

સ્ત્રોત :- ક્ષેત્રકાર્ય દ્વારા પ્રાપ્ત કરેલ માહિતી

તારણો :

- પાક માટે પાણીની વ્યવસ્થા એ નદી /ઝરણા દ્વારા સિંચાઈના સ્રોત તરીકે ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. જેની ટકાવારી 100% છે.
- કોષ્ટક અનુસાર કૂવો દ્વારા પાક માટે પાણીની વ્યવસ્થા નહિવત છે.

3.18 ખેત ઉત્પાદન :

જ્યારે જમીને ઉત્પાદનનું અગત્યનું સાધન છે. ત્યારે ખેતીમાં કેટલું ઉત્પાદન થાય છે. તથા તેમાંથી લોકો આવક પણ પ્રાપ્ત કરતા હોય છે.

3.18 જમીન પર લેવાતા પાકો દર્શાવતું કોષ્ટક		
ક્રમ	પાકો	સંખ્યા
1	નાગલી	4.2963
	(ટકા)	20.46%
2	ડાંગર	13.067
	(ટકા)	62.23%
3	વરાય	3.6346
	(ટકા)	17.30%
4	અડદ	12.412
	(ટકા)	56.64%
5	ચણા	9.5
	(ટકા)	43.35%
	કુલ	21.912
	(ટકા)	100%

સ્ત્રોત :- ક્ષેત્રકાર્ય દ્વારા પ્રાપ્ત કરેલ માહિતી

તારણો :

- ઉપરોક્ત કોષ્ટક આધારિત ખેતઉત્પાદનમાં સૌથી વધુ પ્રમાણ ડાંગરનું છે. જે 62.23 ટકા છે. કારણ કે તે વિસ્તારમાં સૌથી વધુ ડાંગરનું ઉત્પાદન અને ખોરાકમાં અને વેચાણમાં પણ એ ખૂબ જ ઉપયોગી છે.

- પાકોમાં સૌથી ઓછું ઉત્પાદન વરાયનું છે. અને ચણાનું પ્રમાણ પણ ખૂબ ઓછું જોવા મળે છે. કારણ કે ચણા એ વેચાણ માટે ઉત્પાદન કરવામાં આવતા નથી.
- જેમ કે ચોમાસુ ઋતુ પૂર્ણ થયા બાદ ખેડૂતો શિયાળુ પાકનું વાવેતર કરે છે. જેમ કે શિયાળુ પાકમાં ચણા અને અન્ય લીલી શાકભાજી ઉનાળામાં પણ કરવામાં આવી છે.

13.19 પશુધન અંગેની વિગત :

ભારત દેશ ગામડાઓનો બનેલો દેશ છે. ગામડાનાં લોકોનો મુખ્ય વ્યવસાય ખેતી હોય છે. આ ઉપરાંત પશુપાલન પણ સાથે ગૌણ વ્યવસાય તરીકે કરવામાં આવે છે. તેથી અભ્યાસ હેઠળના ઉત્તરદાતા પૈકી તેમની પાસે કેટલા પશુઓ છે, તેની વિગત.

3.19.1 પશુધન દર્શાવતું કોષ્ટક		
ક્રમ	પશુધન	સંખ્યા
1	ગાય	20
	(ટકા)	66.66%
2	ભેંસ	7
	(ટકા)	23.33%
3	બળદ	26
	(ટકા)	86.66%
4	બકરા	21
	(ટકા)	70%
	કુલ	74
	(ટકા)	100%

સ્ત્રોત :- ક્ષેત્રકાર્ય દ્વારા પ્રાપ્ત માહિતી

તારણો :

- પશુધનમાં સૌથી વધારે પ્રમાણ બળદનું છે. જે 26 છે. જેનું પ્રમાણ 86.66% છે.
- જ્યારે ભેંસનું પ્રમાણ સૌથી ઓછું છે. જે 7 છે. જેની ટકાવારી 23.33% છે.
- આ ઉપરાંત ભેંસ કરતા ગાયનું પ્રમાણ વધારે છે. જેની ટકાવારી 66.66% છે.
- અહીં બળદોનું પ્રમાણ વધુ જોવા મળે છે. કારણ કે ત્યાં ખેતીમાં બળદનો ઉપયોગ થાય છે.

❖ ઉપસંહાર :

આમ, હારપાડા ગામ ની સામાજિક-આર્થિક અભ્યાસ ની માહિતીને કોષ્ટક સ્વરૂપે દર્શાવી છે. તથા ટકાવારી, સરેરાશના આધારે તારણો મેળવવામાં આવ્યા છે. આમ, આ વિભાગમાં ઉત્તરદાતા ની માહિતી, કૌટુંબિક માહિતી, વ્યવસાય અંગેની માહિતી, ખેતીનું પ્રમાણ, આવક, ભૌતિક માળખાકીય સુવિધા અંગેની ઉપરાંત બીજી માહિતી પણ આ વિભાગમાં કોષ્ટક દ્વારા આપવામાં આવી છે. જેથી વાંચક સરળતાથી સમજી શકે.

વિભાગ - 4

4.1 પ્રસ્તાવના

4.2 અભ્યાસના હેતુઓ

4.3 અભ્યાસના તારણો

4.4 અભ્યાસના સૂચનો

4.5 ઉપસંહાર

- સંદર્ભ સૂચિ
- અનુસૂચિ

4.1. પ્રસ્તાવના :-

અભ્યાસના હેતુઓને ધ્યાનમાં રાખીને માહિતી એકત્રિત કરવા માટે ખેતી કરતા ખેડૂતોનો આર્થિક અભ્યાસ ડાંગ જિલ્લાના આહવા તાલુકાના હારપાડા ગામને ધ્યાનમાં રાખીને કરવામાં આવ્યો છે. જેમાં તે ગામનો સામાજિક આર્થિક અભ્યાસ કરવામાં આવ્યો છે આ અભ્યાસ પ્રાથમિક માહિતી અને ગૌણ માહિતીના આધારે કુલ ચાર વિભાગમાં વિભાજિત કરવામાં આવી છે.

વિભાગ-1 માં વિષય પ્રવેશ તથા વિભાગ-2માં અભ્યાસ નો પરિચય ક્ષેત્રકાર્ય પસંદ કરેલા ગામનો પરિચય આપવામાં આવ્યો છે. વિભાગ-3 માં ઉત્તરદાતા નું સામાજિક આર્થિક વિશ્લેષણ વિભાગ-4 માં વિશ્લેષણના આધારે તે અંગેના તારણો અને સૂચનો દર્શાવવામાં આવ્યા છે.

4.2 અભ્યાસના હેતુઓ :-

- ખેડૂતોનું જીવનધોરણ તપાસવું
- ખેતી પાછળ થતા ખર્ચને જાણવું
- ખેડૂતોની વાર્ષિક -આવક જાણવી

4.3 અભ્યાસના તારણો :-

- અભ્યાસ ક્ષેત્રમાં આવકનું પ્રમાણ ૩૧ હજારથી ૪૦ હજારમાં છે.
- અભ્યાસ ક્ષેત્રમાં 100% ટકા કુટુંબો S.T હિન્દુ કોંકણી જ્ઞાતિ અને પેટાજ્ઞાતિ ધરાવે છે. તેમ જ ૮૦ ટકા કુટુંબો BPL ધરાવે છે.
- અભ્યાસક્ષેત્ર હેઠળ 96.68% કુટુંબોનું મુખ્ય વ્યવસાય ખેતી છે. જેનું પ્રમાણ સૌથી વધુ છે.
- કૌટુંબિક વાર્ષિક ખર્ચમાં કપડા / અન્ય ખર્ચ અને અનાજ-ખોરાક, શિક્ષણ અને આરોગ્ય ખર્ચનો 20 ટકા જેટલો કુલ ખર્ચ એ પ્રમાણમાં સરખું જ છે.
- અભ્યાસ ક્ષેત્ર હેઠળ લોકો મોટા પ્રમાણમાં પાકું મકાન ધરાવે છે. જે 60% છે. અમુક ઘરોમાં ભૌતિક સુવિધાઓ પૂરતા પ્રમાણમાં નથી.
- અભ્યાસક્ષેત્ર હેઠળ પાણીના નળની સુવિધાનું પ્રમાણ 100% છે. જ્યારે ઘર વપરાશ માટે પાણીની વ્યવસ્થા કૂવો દ્વારા 100% ઉપયોગમાં લેવાય છે. અને 33.33% જેટલું બોરના પાણીનો ઉપયોગ લેવામાં આવે છે.
- અભ્યાસક્ષેત્રમાં માળખાકીય સુવિધાના પ્રમાણમાં સૌથી વધુ શૌચાલયની સુવિધા 100% જેટલી છે. અને વીજળીની સુવિધાનું પ્રમાણ પણ 100% જેટલી છે. અને વીજળીની સુવિધા નું પ્રમાણ પણ 100% જેટલું છે.

- અભ્યાસ ક્ષેત્ર માં કુલ જમીનનું પ્રમાણ 33 33 ટકા છે. જેમાં 16 એકરથી 20 એકર સુધીની જમીન છે. જેમાં પીયત જમીન 80 ટકા છે. અને જમીનના પ્રમાણમાં સૌથી વધુ ખર્ચ બિયારણ પાછળ 26.66 % છે.
- અભ્યાસ ક્ષેત્ર હેઠળ પાક માટે પાણીની વ્યવસ્થા 100% નદી ઝરણાં દ્વારા જ ખેતીના ઉપયોગમાં લેવામાં આવે છે. કારણ કે સિંચાઈની સુવિધા નથી.
- ખેત ઉત્પાદનમાં સૌથી વધુ ઉત્પાદન ડાંગરનું થાય છે. જેનું પ્રમાણ 62.23% જેટલું છે. કારણ કે ડાંગર નું વેચાણ કરીને આવક પણ પ્રાપ્ત કરી શકાય છે.

4.4 અભ્યાસના સૂચનો :-

- ગામના શિક્ષણનાં સ્તરમાં વધારો થવો જરૂરી છે. જેથી ખેડૂતોને ખેતીમાં ટેકનોલોજીનો વધારે ને વધારે ઉપયોગ કરી શકે તે માટે વધુ શિક્ષણ જરૂરી છે.
- ખેડૂતોને જીવન જરૂરિયાતની વસ્તુઓ લેવા આહવા જવું પડે છે. તે ગામમાં જ ઉપલબ્ધ થઈ શકે તેવા પ્રયાસો કરવા જોઈએ, જેથી ખેડૂતનો સમય અને શક્તિ બચાવી શકાય.
- ગામમાં વીજળીની સુવિધા એ પૂરતા પ્રમાણમાં છે. પરંતુ ચોમાસા દરમિયાન વીજળી વગર રહેવું પડે છે. જેથી ખેડૂતોને કામમાં મુશ્કેલી પડતી હોય છે.
- ખેડૂતોને સિંચાઈની સુવિધા એ પૂરતા પ્રમાણમાં મળી રહે તેવા પ્રયાસો કરવા જોઈએ. જો સિંચાઈની સુવિધા વધે તો ખેત ઉત્પાદનમાં પણ વધારો આવશે.
- ખેડૂતોને દરેક યોજનાનો લાભ સરકાર તરફથી મળી રહે તેવા પ્રયાસો કરવા જોઈએ અને નવી યોજનાઓ થી ખેડૂતોને માહિતગાર કરવા જોઈએ.

4.5 ઉપસંહાર :-

પ્રસ્તુત પ્રકરણમાં સમગ્ર સંશોધનનો ટૂંકમાં અહેવાલ રજૂ કરવામાં આવ્યો છે. તેથી આ વિભાગ વાચક માટે ઉપયોગી બની રહેશે. તથા અહેવાલનો પરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું છે. આમ, આ વિભાગમાં સમગ્ર અભ્યાસનો સારાંશ ટૂંકમાં જણાવ્યું છે. ત્યારબાદ અભ્યાસ દરમિયાન અમુક બાબતોની ખામી જણાતા, તે સંદર્ભે સહકાર, ભાવિ સંશોધકો માટે સૂચનો કરવામાં આવ્યા છે.

4.6 સંદર્ભ સૂચિ

Dang wikipedia

<https://www.Census2011.Com>

2019-2020,2020-21 ના અહેવાલો

આગણવાડી,હારપાડા (આહવા-ડાંગ)

ગ્રામ પંચાયત ઓફિસ

અનુસૂચિ

ખેડૂતોનો આર્થિક અભ્યાસ

(પ્રશ્નાવલી)

1. ઉત્તરદાતા ની સામાન્ય માહિતી

1. ઉત્તર દાતાનું નામ
2. ઉત્તર દાતાની જાતી
3. ઉત્તર દાતાની ઉંમર
- 4.ઉત્તર દાતાની જ્ઞાતી
- 5.ઉત્તર દાતાનું શિક્ષણ
6. ઉત્તર દાતાનો દરજ્જો

2. કુટુંબની માહિતી

ક્રમ	નામ	જાતિ	શિક્ષણ	વ્યવસાય

		પુરુષ	સ્ત્રી		
1					
2					
3					
4					
5					
6					

૩. કુટુંબના સભ્યનો વ્યવસાય

ક્રમ	વ્યવસાય	હા	ના
1	ખેતી		
2	પશુપાલન		
3	મજૂરી		
4	ધંધો		
5	નોકરી		
6	દુકાન		

4. ઉત્તરદાતા ની વાર્ષિક આવક

5. ઉત્તરદાતા ની જમીન

6. જમીન પિયત પ્રકાર

7. જમીનમાં લેવાતા પાકો

ક્રમ	પાક	ઉત્પાદન	ઘર વપરાશ માટે	વેચાણ માટે
------	-----	---------	---------------	------------

1	નાગલી			
2	ડાંગર			
3	વરાય			
4	અડદ			
5	ચણા			

8. પાક પાછળ થતો ખર્ચ (રૂ/હજારમાં)

ક્રમ	પ્રકાર	1 થી 5 હજાર	5 થી 15 હજાર	15 થી 25 હજાર
1	બિયારણ			
2	ખાતર			
3	દવા			
4	ખેડ			
5	મજૂરી			

9. ભૌતિક સુખ સુવિધાના સાધનો

ક્રમ	ભૌતિક સુખ-સુવિધા	હા	ના
1	ટીવી		
2	મોબાઈલ		
3	બાઈક		
4	ટેબલેટ		

5	કાર		
6	પંખો		
7	ફીજ		
8	શૌચાલય		
9	વીજળી		
10	ગેસ બળતણ		

10. ધરનું પ્રકાર

A.કાચું B.પાકું C.અર્ધ પાકું

11. પશુધન

ક્રમ	પશુધન	હા	ના
1	ગાય		
2	ભેંસ		
3	બળદ		
4	બકરા		

12. કુટુંબનો વાર્ષિક ખર્ચ

ક્રમ	વિગત	વાર્ષિક ખર્ચ
1	વપરાશી ખર્ચ (ખોરાક/અનાજ)	
2	શિક્ષણ ખર્ચ	
3	આરોગ્ય ખર્ચ	

4	કપડા અને અન્ય ખર્ચ	
5	ઉર્જા ખર્ચ	
6	વાહનવ્યવહાર ખર્ચ	

13. પાણીની સગવડતા

1. નળની સુવિધા છે ? (હા / ના)
2. પીવાનું પાણી મળે છે ? (હા / ના)
 - 1) હા હોય તો ક્યાંથી ?

A. કૂવો B. હેડપંપ C. પાઈપલાઈ

14. પાક માટે પાણી ક્યાંથી મેળવો છો ?

1. કૂવો 2. બોરવેલ 3. નદી / ઝરણાં